

TRAFICOM

Liikenne- ja viestintävirasto
Transport- och kommunikationsverket
Finnish Transport and Communications Agency

Katsastusalan tilannekatsaus 2020

Traficom in julkaisu
Traficoms publikation
Traficom Publications

14/2020

Sisällysluettelo

1	Tausta ja tavoite	1
2	Katsastuspalveluiden saatavuus	2
2.1	Katsastustoimipaikkojen määrä	2
2.2	Raskaan kaluston katsastuspalvelut	3
2.3	Katsastustoimipaikat ja liikennekäytössä olevat autot.....	3
3	Markkinat	5
3.1	Hintakehitys.....	5
3.2	Markkinaosuudet	7
4	Katsastamattomat autot liikenteessä	7
5	Katsastustoiminnan laatu	8
5.1	Katsastustoiminnan laadun arviointi	8
5.2	Katsastustoimipaikkojen toiminnan laadun arviointi.....	12
5.3	Yhteenveto laadun kehityksestä.....	14
6	Valvonta	15
6.1	Yleistä	15
6.2	Katsastustoimipaikkojen valvontatarkastukset.....	15
6.3	Ajoneuvojen uudelleen tarkastaminen välittömästi katsastuksen jälkeen..	16
6.4	Katsastustoiminnan laatua koskevat reklamaatiot	16
6.5	Erikoiskatsastusten valvonta	17
6.6	Hallinnolliset sanktiot	19
7	Työvoiman saatavuus ja katsastajakoulutuksen tilanne	19
7.1	Työvoiman saatavuus	19
7.2	Katsastajakoulutus.....	20
8	Muutokset lainsäädännössä	20
8.1	Ajoneuvolain nojalla annettavat määräykset.....	20
8.2	Ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain tuomat muutokset 1.11.2019.....	20
9	Yhteenveto	21

1 Tausta ja tavoite

Ajoneuvokatsastus on osa keinovalikoimaa, jolla pyritään vähentämään Euroopan liikennealueen tieliikenteessä kuolleiden ja loukkaantuneiden henkilöiden sekä ajoneuvoista aiheutuvien tarpeettomien ympäristöhaittojen määrää.

Katsastustoiminnan tavoitteena on varmistaa, että ajoneuvot pidetään turvallisessa ja ympäristön kannalta vaatimustenmukaisessa kunnossa koko sen ajan, kun niitä käytetään liikenteessä. Liikennekelpoisuus varmistetaan pääasiassa määräaikaikatsastuksin. Suomessa katsastustoimintaa saa harjoittaa Traficom in myöntämällä katsastusluvalla. Vuosittain Suomessa tehdään noin 2,5 miljoonaa määräaikaikatsastusta. Vuoden 2019 lopulla Suomessa oli 512 katsastustoimipaikkaa.

Katsastustoimintaa koskevat reunaehdot säännellään EU:n katsastusdirektiivissä (2014/45/EU). Katsastustoimintaa säännellään myös kansallisesti esimerkiksi katsastuslupien osalta. Viime vuosina suurimpia katsastusalaa koskevia muutoksia ovat olleet vuonna 2014 voimaan tullut muutos, joka mahdollisti katsastusten tekemisen korjaamoilla, sekä katsastuslupien jaottelun kevyiden ja raskaiden ajoneuvojen välillä. Keväällä 2018 voimaan tullut katsastusdirektiivin muutos ja samassa yhteydessä toteutettu henkilö- ja pakettiautojen sekä raskaiden nelipyörien katsastusvälin harventaminen on aiheuttanut merkittäviä muutoksia katsastusalalle. Näiden muutosten vaikutusten seuraamiseksi Traficom on julkaissut vuodesta 2015 alkaen katsastusalan tilannekatsauksia.

Tässä raportissa käsitellään katsastusalan kehitystä. Raportti on jatkoa vuonna 2015 julkaistuille Katsastuslain uudistuksen vaikutusten seuranta –raporteille sekä Katsastusalan tilannekatsaus 2016, 2017, 2018 ja 2019 -raporteille. Tässä julkaisussa käydään läpi vuonna 2019 tapahtunutta kehitystä sekä tarkastellaan katsastusalan kehitystä pidemmällä aikavälillä. Raportin luku 2 käsittelee katsastuspalveluiden saatavuutta. Luvussa 3 keskitytään markkinoiden kehitykseen ja luvussa 4 käsitellään katsastamattomia autoja liikenteessä. Katsastuksen laatua käsitellään luvussa 5. Katsastuksen valvonnan menetelmiä ja tuloksia käsitellään luvussa 6. Luvussa 7 kuvataan katsastajien koulutus- ja työvoima-asioita. Luku 8 keskittyy katsastuksen lainsäädäntöön sekä sen viimeaikaisiin ja tuleviin muutoksiin. Tilannekatsauksen yhteenveto on esitetty luvussa 9.

2 Katsastuspalveluiden saatavuus

2.1 Katsastustoimipaikkojen määrä

Vuonna 2018 katsastusaikavälin harvenemista koskevan lakimuutoksen voimaan tulosta johtuen alle 10 vuotta vanhojen ajoneuvojen määräaikaikatsastusten määrä on laskenut vuoden 2017 noin 920 000 katsastuksesta vuoden 2019 loppuun menessä noin 585 000 katsastukseen (muutos -36,4%). Katsastusmäärien vähenemisellä on ollut vaikutusta myös katsastustoimipaikkojen määrään, joka on vuonna 2019 kääntynyt laskuun. Vuoden 2019 lopussa katsastustoimipaikkoja oli 512, kun vuotta aikaisemmin niitä oli 552. Toimipaikkojen määrä laski vuoden 2019 aikana 7,2%.

Vuonna 2019 katsastustoimipaikkojen määrä laski lähes jokaisessa maakunnassa. Ainoastaan Pirkanmaalla, Pohjanmaalla, Pohjois-Karjalassa, ja Satakunnassa katsastustoimipaikkojen määrä kasvoi. Etelä-Savossa ja Kanta-Hämeessä toimipaikkojen määrä pysyi edellisvuoteen verrattuna ennallaan. Suhteellisesti eniten toimipaikkojen määrä laski Keski-Pohjanmaalla (-40%), Lapissa (-22%), Pohjois-Savossa ja Etelä-Karjalassa (-17%). Määrällisesti suurin lasku oli uudellamaalla (-11 toimipaikkaa).

Taulukko 1. Katsastustoimipaikkojen lukumäärä maakunnittain

Toimipaikkojen määrä	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	31.12.2019		Muutos toimipaikkojen lukumäärässä 1.1.2019-1.1.2020	Suhteellinen muutos toimipaikkojen määrässä 1.1.2019-1.1.2020
Etelä-Karjala	15	16	16	18	15		-3	-17 %
Etelä-Pohjanmaa	23	24	27	28	26		-2	-7 %
Etelä-Savo	17	18	18	19	19		0	+0 %
Kainuu	9	10	11	11	10		-1	-9 %
Kanta-Häme	18	18	18	20	20		0	+0 %
Keski-Pohjanmaa	7	8	9	10	6		-4	-40 %
Keski-Suomi	22	22	23	25	23		-2	-8 %
Kymenlaakso	17	18	18	19	17		-2	-11 %
Lappi	34	36	34	36	28		-8	-22 %
Pirkanmaa	37	39	38	43	45		+2	+5 %
Pohjanmaa	14	15	14	16	17		+1	+6 %
Pohjois-Karjala	14	13	13	14	15		+1	+7 %
Pohjois-Pohjanmaa	45	47	43	46	41		-5	-11 %
Pohjois-Savo	22	22	23	24	20		-4	-17 %
Päijät-Häme	16	18	19	21	20		-1	-5 %
Satakunta	21	22	23	26	28		+2	+8 %
Uusimaa	101	104	115	127	116		- 11	- 9 %
Varsinais-Suomi	40	45	47	49	46		-3	-6 %
YHTEENSÄ	472	495	509	552	512		-40	-7 %

2.2 Raskaan kaluston katsastuspalvelut

Raskaiden ajoneuvojen katsastuspalveluita tarjosi vuoden 2019 päätyessä 293 toimijaa, joista 253 suoritti kaikkia raskaan kaluston katsastustyyppisiä (myös rekisteröinti- ja muutokatsastuksia). Loput 40 keskittyivät määräaika- ja valvontakatsastuksiin. Tarjonta on vähentynyt edellisvuodesta, jolloin raskaan kaluston palveluita tarjosi 341 toimipaikkaa. 283 toimipaikkaa tarjosi kaikkia katsastuslajeja ja 58 määräaika- ja valvontakatsastuksia.

2.3 Katsastustoimipaikat ja liikennekäytössä olevat autot

Vuoden 2019 lopussa Suomessa oli 3 050 978 liikennekäytössä olevaa henkilö- ja pakettiautoa. Näistä 89% (2 720 307) oli henkilö- ja 11% (330 671) pakettiautoja. Katsastustoimipaikkaa kohden oli 5768 henkilö- ja pakettiautoa eli 9% enemmän kuin vuonna 2018, mikä on seurausta katsastustoimipaikkojen määrän vähenemisestä.

Vähiten henkilö- ja pakettiautoja katsastustoimipaikkaa kohden oli Lapissa (3879), vaikka katsastustoimipaikkojen vähenemisen vuoksi määrä kasvoi edellisvuoteen verrattuna 28,9%. Eniten ajoneuvoja katsastustoimipaikkaa kohti oli Pohjois-Savossa (6958), Keski-Pohjanmaalla (6947) ja Uudellamaalla (6902).

Useimmissa maakunnissa henkilö- ja pakettiautojen määrä katsastustoimipaikkaa kohti kasvoi tai pysyi ennallaan vuoteen 2018 verrattuna, lukuun ottamatta Pirkanmaata, Pohjanmaata, Pohjois-Karjalaa ja Satakuntaa, joissa määrä laski. Suhteellisesti eniten nousua tapahtui Keski-Pohjanmaalla ja Lapissa. Keski-Pohjanmaa ja Lappi olivat myös maakunnat, joissa katsastustoimipaikkojen määrä laski suhteellisesti eniten, mikä selittää myös katsastusmäärien kasvun toimipaikkaa kohti. Eniten laskua tapahtui Pohjois-Karjalassa ja Satakunnassa, joissa henkilö- ja pakettiautojen määrä katsastustoimipaikkaa kohti laski 6,6%. Aiempien vuosien trendistä poiketen katsastustoimipaikkojen määrän lasku on siis kasvattanut henkilö- ja pakettiautojen määrää katsastustoimipaikkaa kohti.

Taulukko 2. Henkilö- ja pakettiautojen lukumäärät suhteutettuna katsastustoimipaikkojen määriin

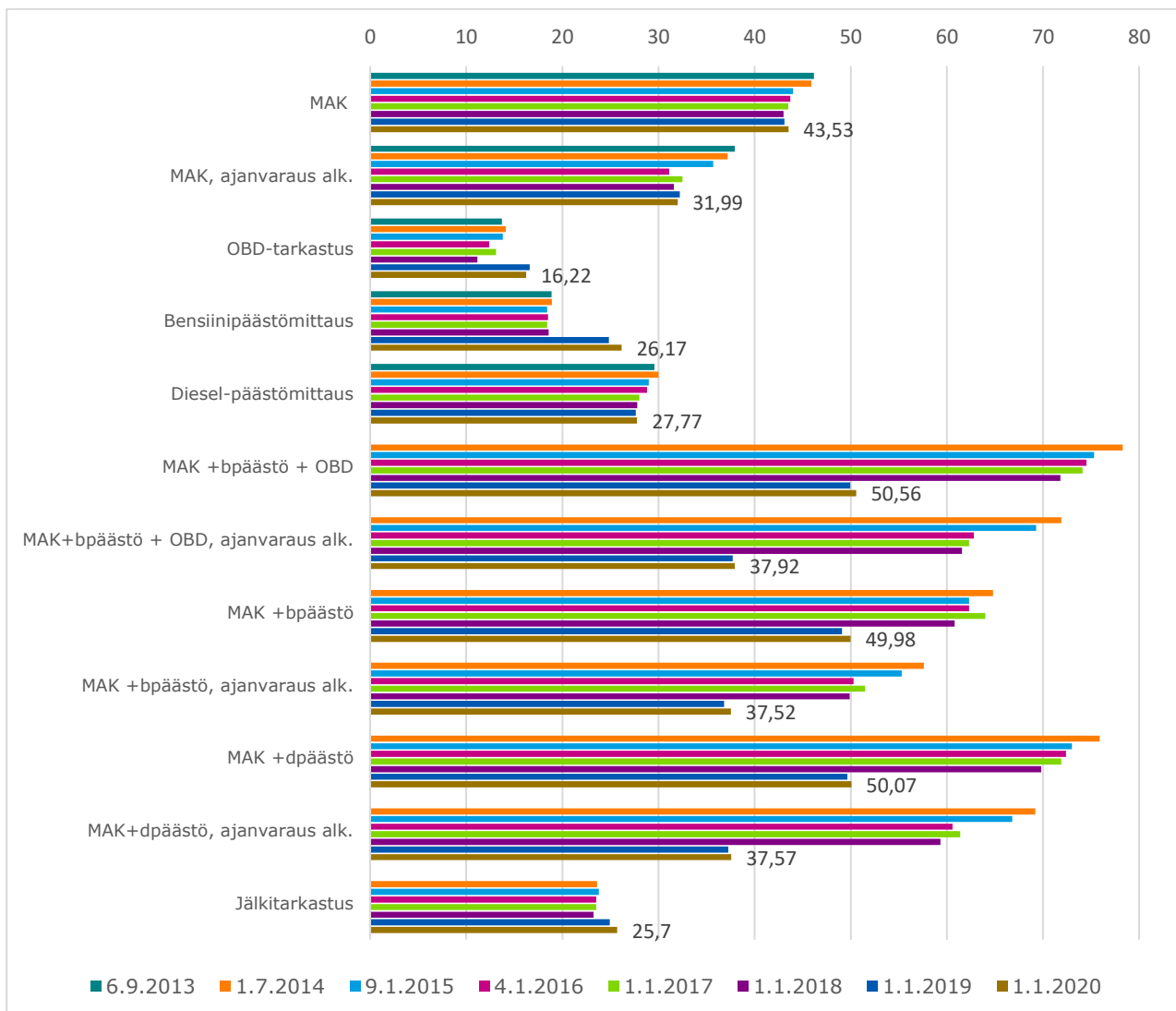
	Toimi- paikkojen lkm 31.12.2019	Henkilö- autojen (HA) lkm 31.12.2019	Paketti- autojen (PA) lkm 31.12.2019	Maakunnan HA+PA / toimipaikat 31.12.2018	Maakunnan HA+PA / toimipaikat 31.12.2019	Maakunnan HA+PA/toimi paikat muutos 2018-2019
Etelä-Karjala	15	71 025	7 062	4 320	5206	+20,5%
Etelä-Pohjanmaa	26	111 536	17 251	4 560	4953	+8,6%
Etelä-Savo	19	78 040	10 423	4 656	4656	+0,0%
Kainuu	10	38 912	5 695	4 046	4461	+10,3%
Kanta-Häme	20	94 526	11 253	5 246	5289	+0,8%
Keski-Pohjanmaa	6	36 622	5 057	4 139	6947	+67,8%
Keski-Suomi	23	137 626	16 427	6 143	6698	+9,0%
Kymenlaakso	17	97 150	9 996	5 611	6303	+12,3%
Lappi	28	93 485	15 128	3 009	3879	+28,9%
Pirkanmaa	45	252 452	28 007	6 455	6232	-3,5%
Pohjanmaa	17	101 369	13 136	7 088	6736	-5,0%
Pohjois-Karjala	15	84 902	10 634	6 818	6369	-6,6%
Pohjois-Pohjanmaa	41	200 385	25 045	4 825	5498	+13,9%
Pohjois-Savo	20	123 661	15 505	5 773	6958	+20,5%
Päijät-Häme	20	101 181	11 505	5 325	5634	+5,8%
Satakunta	28	124 258	17 223	5 409	5053	-6,6%
Uusimaa	116	719 805	80 774	6 210	6902	+11,1%
Varsinais-Suomi	46	247 982	30 062	5 614	6044	+7,7%
Yhteensä	512	2 720 307	330 671	5 291 (Laskettu maakuntien keskiarvona)	5768 (Laskettu maakuntien keskiarvona)	100 %

3 Markkinat

3.1 Hintakehitys

Katsastusten keskihintoissa on edelliseen vuoteen verrattuna havaittavissa maltillista nousua lukuun ottamatta ajanvarauksella (ns. nettivarauksella) tehtyjen katsastusten hintoja, joiden keskihinta on hieman laskenut. Verrattuna vuotta aikaisempaan, määräaikaikatsastuksen keskihinta on noussut 0,43€ eli noin yhden prosentin. Ajanvarauksella tehtävän määräaikaikatsastuksen keskihinta on laskenut 0,21€ eli noin 0,7%.

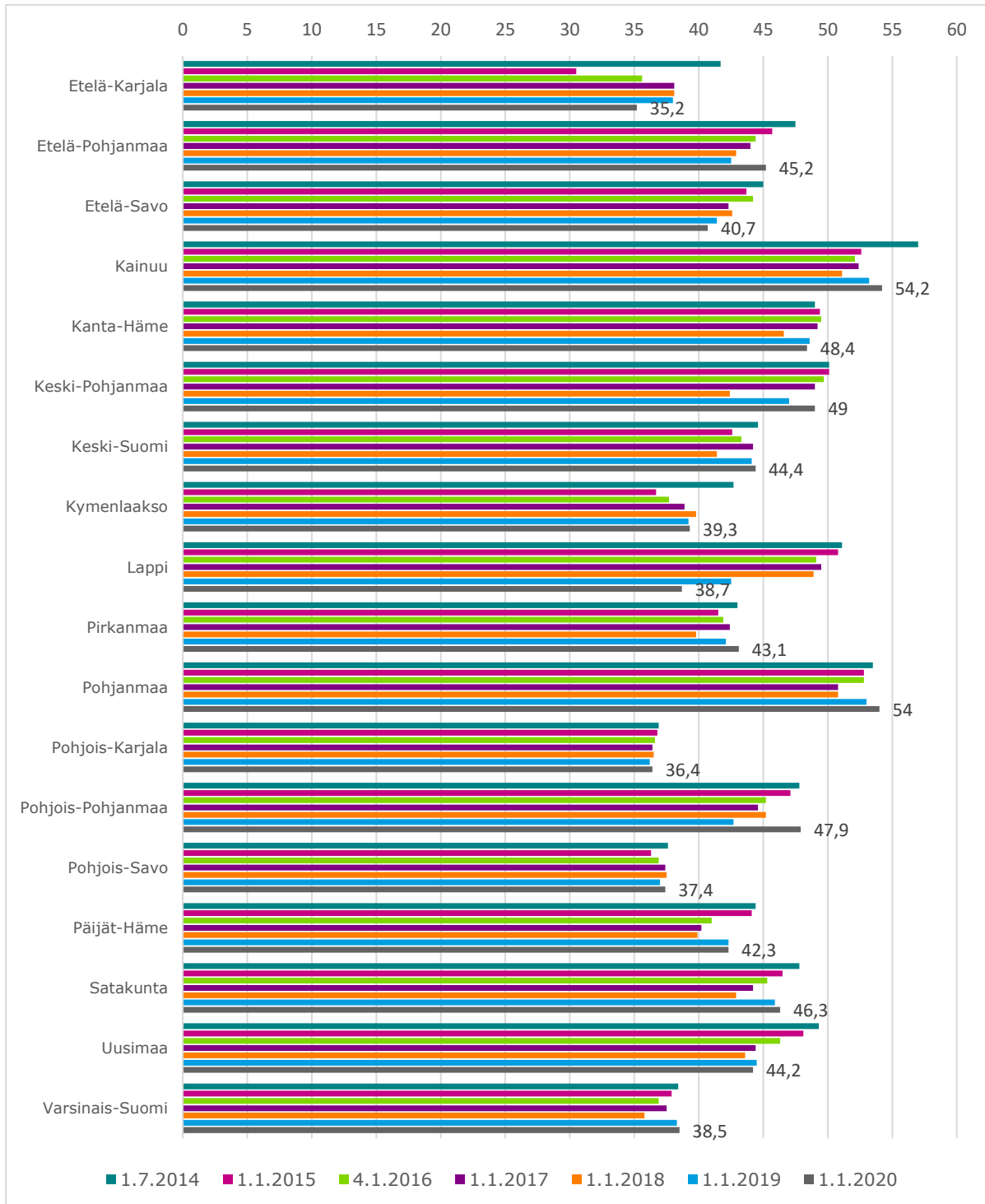
Traficominn Katsastushinnat.fi -palvelulta hankkimien tietojen mukaan määräaikaikatsastuksen keskihinta oli vuoden 2020 alussa 43,53€ ja ajanvarauksella 31,99€. Vuotta aikaisemmin määräaikaikatsastuksen keskihinta oli 43,10€ ja ajanvarauksella 32,20€. Määräaikaikatsastuksen ja bensiinipäästömittauksen keskihinta oli vuoden 2020 alussa 49,98€ ja ajanvarauksella 37,52€. Määräaikaikatsastuksen ja dieselpäästömittauksen keskihinta oli 50,07€ ja ajanvarauksella 37,52€.

Kuva 1. Katsastusten hintakehitys (keskiarvo) 2013-2019.

Ilman etukäteisvarausta suoritettavan määräaikaikatsastuksen hinta on laskenut viidessä maakunnassa, pysynyt ennallaan yhdessä ja noussut 12 maakunnassa vuoden 2019 alkuun verrattuna. Määräaikaikatsastuksen keskihinta oli edullisin Etelä-Karjalassa (35,2€) ja kallein Kainuussa (54,2€).

Hintojen nousu oli enimmäkseen hyvin pientä, sillä yhdeksässä maakunnassa nousu oli enintään yhden euron, yhdessä maakunnassa kaksi euroa ja yhdessä maakunnassa 2,7€. Suurin hinnan nousu tapahtui Pohjois-Pohjanmaalla, jossa katsastuksen keskihinta on noussut 5,2€. Lapissa sen sijaan katsastushintojen keskiarvo jatkoi laskuaan ja on laskenut edellisvuodesta 3,8€.

Kuva 2. Ilman etukäteisvarausta suoritettavan määräaikaikatsastuksen hinnan (€) kehitys maakunnittain.

3.2 Markkinaosuudet

Vuonna 2019 A-Katsastus Oy oli katsastustoimipaikkojen lukumäärän (*taulukko 3*) ja katsastusmäärien (*taulukko 4*) perusteella edelleen Suomen suurin katsastusyritys. Sen markkinaosuus on viime vuodet tosin ollut laskussa. Selkeästi toiseksi suurin oli niin ikään aiempien vuosien tapaan K1 Katsastajat Oy 15%:n toimipaikkaosuudellaan. Tehtyjen katsastusten määriä tarkastellessa samat tahot olivat myös selkeä kärkikaksikko. Muiden kuin kahden suurimman toimijan markkinaosuus kasvoi vuoden 2018 lopun 52,9 prosentista 62,4 prosenttiin.

Taulukko 3. Markkinaosuudet 2019

Yritys	Toimipaikkojen lukumäärä 31.12.2019	Suhteellinen osuus toimipaikoista 31.12.2019	Suhteellinen osuus tehdyistä katsastuksista 31.12.2019
A-Katsastus oy	116	22,6 %	21,0 %
K1 Katsastajat oy	77	15 %	10,8 %
A-Katsastuspiste oy	27	5,3 %	4,2 %
Yksityiset K-asetat oy	23	4,5 %	2,9 %
HelppoKatsastus oy	17	3,3 %	3,3 %
Keto 1 Group oy	12	2,3 %	1,0 %
Muut	241	47 %	56,9%
Yhteensä	513	100 %	100 %

Taulukko 4. Markkinaosuudet 2012-2019

Yritys	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
A-Katsastus oy	33,2 %	32,4 %	29,1 %	27,1 %	25,5 %	25,2 %	24,6 %	21,0%
K1 Katsastajat oy	13,6 %	12,4 %	14,8 %	12,0 %	12,4 %	11,9 %	12,7 %	10,8%
Yksityiset K-asetat oy	10,3 %	9,8 %	8,4 %	7,4 %	6,4 %	6,4 %	7,1 %	4,2%
A-Katsastuspiste oy	-	-	-	-	-	-	5,8 %	2,9%
HelppoKatsastus oy	1,8 %	2,2 %	2,0 %	3,0 %	3,7 %	3,7 %	3,6 %	3,3%
E.Valjakka oy	3,0 %	2,9 %	2,7 %	2,7 %	2,6 %	2,4 %	2,5 %	-
Keto 1 Group oy	-	-	-	-	-	-		1,0%
Muut	38,0%	40,3%	42,9%	47,8%	49,4%	50,5%	43,7%	56,9%
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100%

4 Katsastamattomat autot liikenteessä

Poliisiautoihin asennetut Revika-laitteet lukevat liikenteessä ajoneuvojen rekisterikilpiä, vertaavat niitä Traficom in liikenneasioiden rekisteristä poimittuun luetteloon ajoneuvojen käyttöä koskevista rajoitteista, ja hälyttävät havaitessaan ajoneuvon, jolla on käyttörajoitteita. Vuonna 2019 Revika-laitteiden havaitsemista ajoneuvoista 1,5% oli määräaikaikatsastamattomia. Tämä osuus oli korkeimmillaan alkuvuonna noin 1,6% ja alimmillaan joulukuussa 2019 noin 1,4%. Vuonna 2018 osuus oli vuoden 2019 tapaan 1,5%. Määräaikaikatsastamattomista ajoneuvoista tehtiin keskimäärin 109 000 havaintoa kuukaudessa vuonna 2019.

5 Katsastustoiminnan laatu

Katsastustoiminnan tavoitteena on vähentää liikenteessä kuolleiden ja loukkaantuneiden henkilöiden sekä ympäristöhaittojen määrää varmistamalla, että käytettävät ajoneuvot pidetään turvallisessa ja ympäristön kannalta vaatimustenmukaisessa kunnossa. Direktiivin (2014/45/EU) mukaan ajoneuvojen liikennekelpoisuutta tai ympäristöystävällisyyttä heikentävien vikojen havaitseminen ja korjaaminen jo varhaisessa vaiheessa ehkäisisi onnettomuuksia tai voisi lieventää onnettomuuksien seurauksia sekä parantaisi ympäristön tilaa vähentämällä viallisia ajoneuvoista aiheutuvia ympäristöhaittoja.

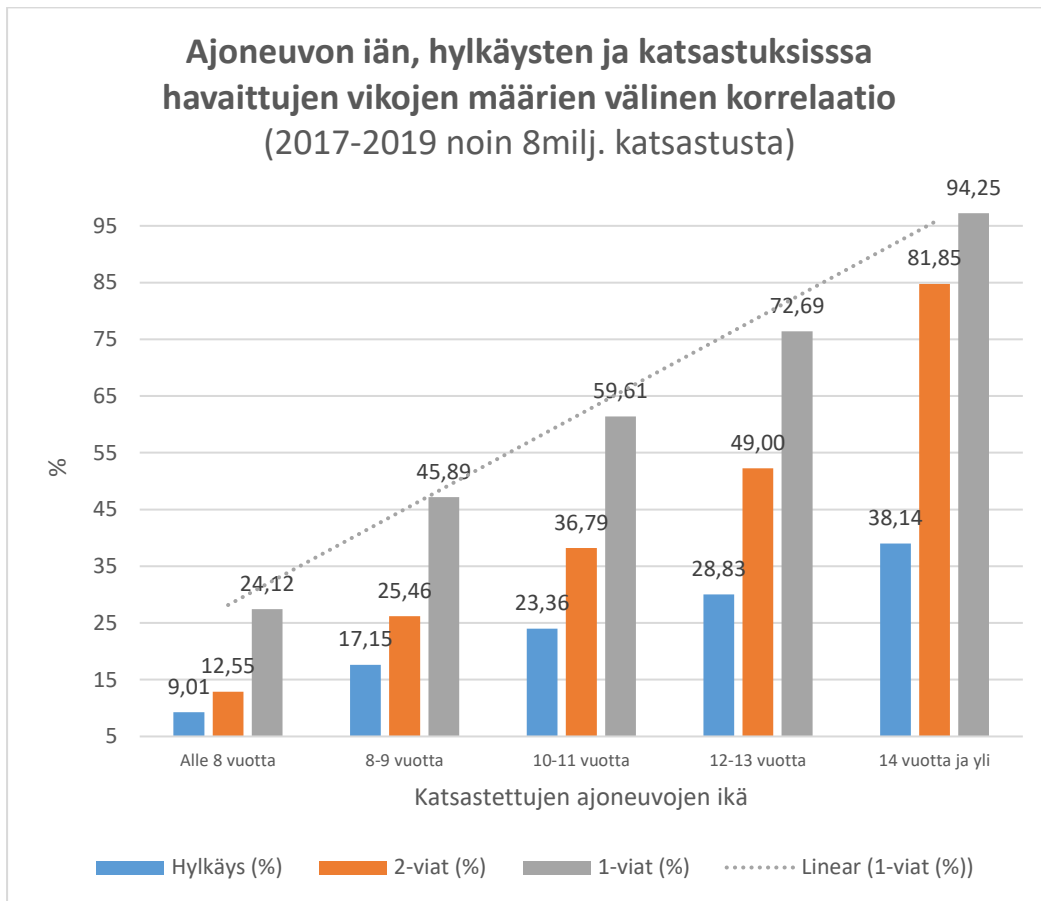
5.1 Katsastustoiminnan laadun arviointi

Katsastustoiminnan laatu tarkoittaa kykyä havaita ja vähentää vikoja, jotka heikentävät liikenteessä käytettävien ajoneuvojen liikennekelpoisuutta ja aiheuttavat ympäristöhaittoja. Mitä tehokkaammin viat havaitaan, sitä laadukkaammasta katsastustoiminnasta on kyse.

Tässä raportissa katsastustoiminnan laatua ja laadun kehitystä arvioidaan analysoimalla Traficommin ylläpitämään rekisteriin tallennettujen vikojen sekä hylättyjen katsastusten määriä. Katsastusmääriä sekä ajoneuvojen muita teknisiä tietoja analysoimalla on osoitettu, että katsastuksissa havaittujen vikojen, hylättyjen katsastuspäätösten ja katsastukseen esitettyjen ajoneuvojen iän ja matkamittarilukeman välillä on voimakas korrelaatio. Kun ajoneuvot ikääntyvät ja ajomäärä lisääntyy, katsastuksessa havaittujen vikojen määrä ja hylättyjen katsastusten osuus kasvaa voimakkaasti.

Kun 1.1.2017 - 31.12.2019 välisenä aikana alle kahdeksan vuotta vanhoista ajoneuvoista hylättiin katsastuksessa noin yhdeksän prosenttia, 14 vuotta ja sitä vanhemmista ajoneuvoista hylättiin lähes 40%. Myös vakavien vikojen (2-vika) suhteellinen osuus kasvoi alle kahdeksanvuotiaiden ajoneuvojen 12,5%:sta 14 vuotta ja sitä vanhempien ajoneuvojen 82%:in. Lisäksi alle kahdeksan vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vähäisten vikojen (1-vika) suhteellinen osuus oli noin 24%, mutta 14 vuotta ja sitä vanhempien ajoneuvojen katsastuksissa noin 94%. Toisin sanoen siirryttäessä alle kahdeksan vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastustuloksista 14 vuotta ja sitä vanhempien ajoneuvojen katsastustuloksiin kasvoi hylättyjen ajoneuvojen osuus noin neljä kertaa suuremmaksi, vakavien vikojen (2-vika) osuus noin seitsemän kertaa suuremmaksi ja vähäisten vikojen (1-vika) osuus lähes neljä kertaa suuremmaksi. (Yhdessä katsastuksessa voidaan havaita useita samaan vakavuusluokitteluun kuuluvia vikoja).

Katsastuksissa havaittujen vikojen, hylättyjen katsastuspäätösten ja katsastettujen ajoneuvojen iän välinen korrelaatio voidaan esittää kuvan 3 mukaisella tavalla.

Kuva 3. Katsastuksissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastuspäätösten sekä katsastettujen ajoneuvojen iän välinen korrelaatio (Määräaikaikatsastukset 2017-2019, yht. noin 8 miljoonaa katsastusta).

Direktiivin (2014/45/EU) mukaan katsastuksessa havaitut viat luokitellaan seuraavasti:

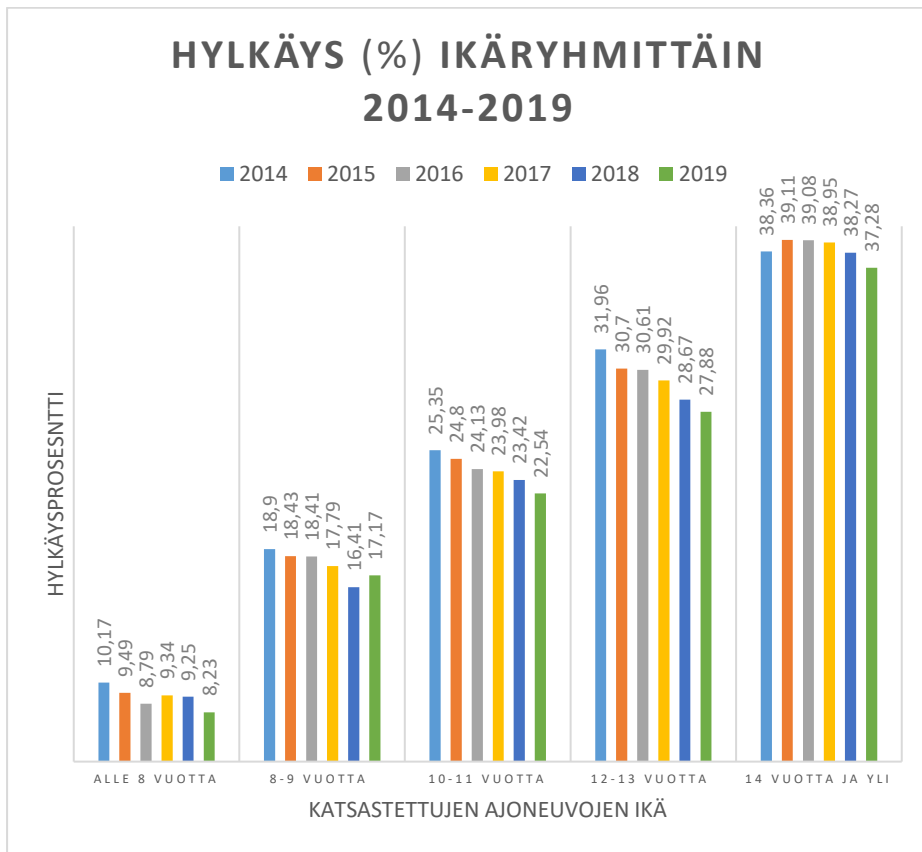
Korjauskehotus (1-vika) on vähäinen vika, jolla ei ole merkittävää vaikutusta ajoneuvon turvallisuuteen eikä ympäristöön.

Hylätty (2-vika) on vakava vika, joka voi vaarantaa ajoneuvon liikenneturvallisuuden, vaikuttaa ympäristöön taikka aiheuttaa vaaraa muille tienkäyttäjille.

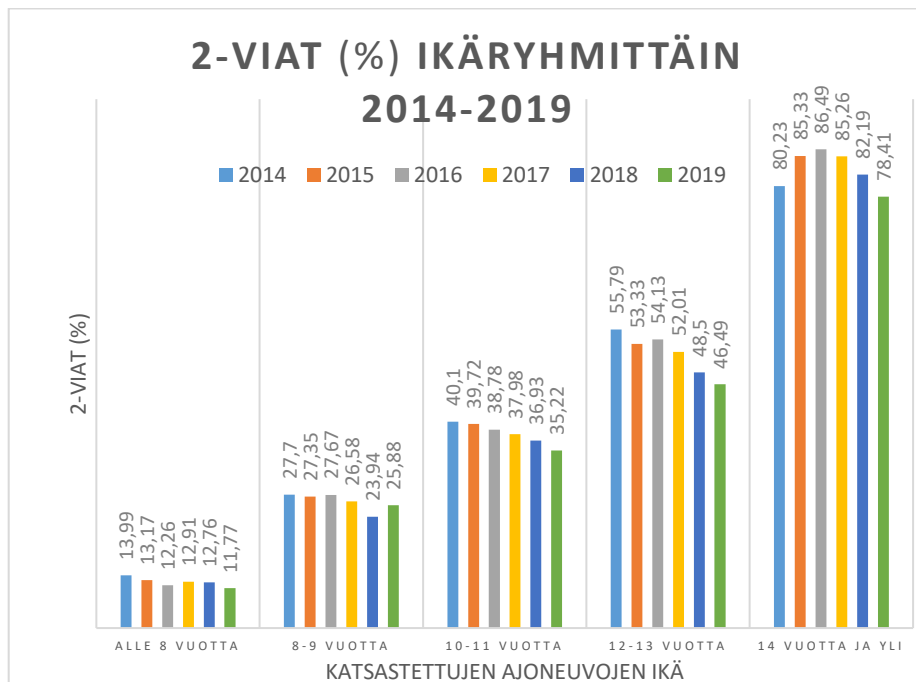
Ajokielto (3-vika) on vaarallinen vika, joka suoraan tai välittömästi vaarantaa liikenneturvallisuuden tai aiheuttaa merkittävää haittaa ympäristölle.

Tarkasteltaessa katsastuksissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastusten suhteellisten osuuksien voimakasta kasvua on ymmärrettävä, ettei kasvu ole yksistään seurausta ajoneuvojen ikääntymisestä vaan siitä, että ajoneuvojen iällä on yhteys myös moniin muihin vikaantumiseen vaikuttaviin tekijöihin. Tällaisia ovat mm. ajoneuvon ajomäärä (matkamittarilukema), huollon laatu, omistajuus (leasing vai yksityinen), ajoneuvosta huolehtimiseen käytettävien panosten muuttuminen, ajoneuvon käyttötarkoituksen muuttuminen, ajoneuvon käyttöympäristön muuttuminen, käyttötavan muutokset, ympäristövaikutukset (kuten korrosio) sekä ajoneuvojen teknisten ominaisuuksien ja ajoneuvotekniikan kehitys. Toisin sanoen tarkasteltaessa ajoneuvojen ikääntymisen vaikutuksia tarkastellaan tosiasiaa saman aikaisesti lukuisten muidenkin eri tekijöiden aiheuttamia yhteisvaikutuksia.

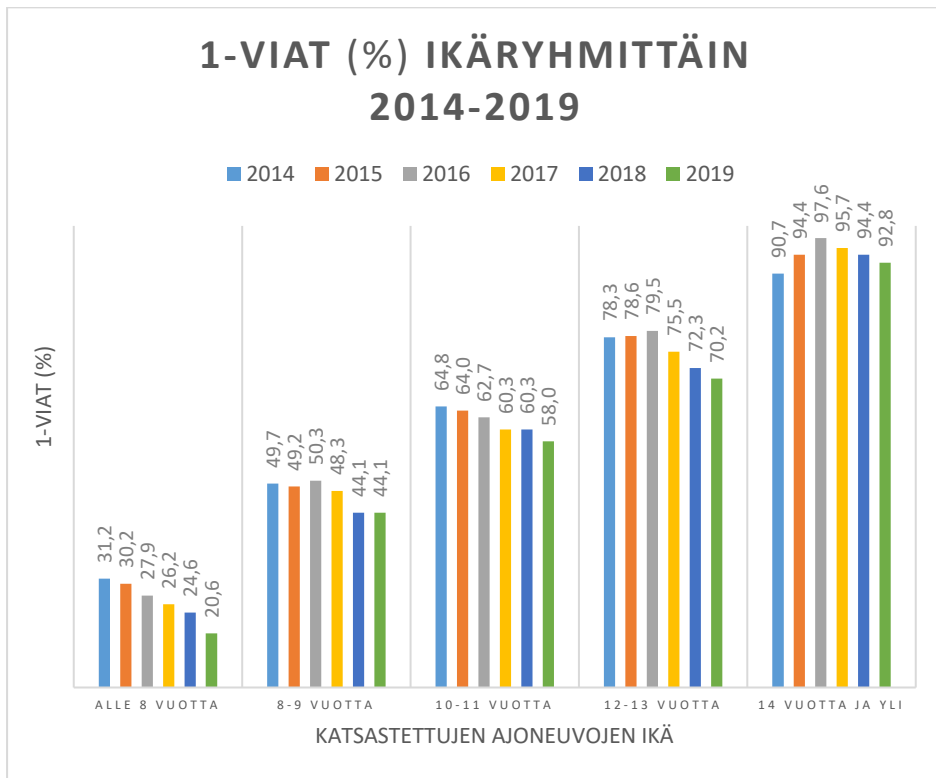
Kuvissa 4,5 ja 6 on esitetty hylättyjen katsastusten sekä katsastuksissa havaittujen vikojen suhteelliset osuudet (%) ikäryhmittäin 2014-2019.

Kuva 4. Eri ikäisten ajoneuvojen hylättyjen katsastusten suhteellisten osuuksien kehitys 2014-2019 välisenä aikana.

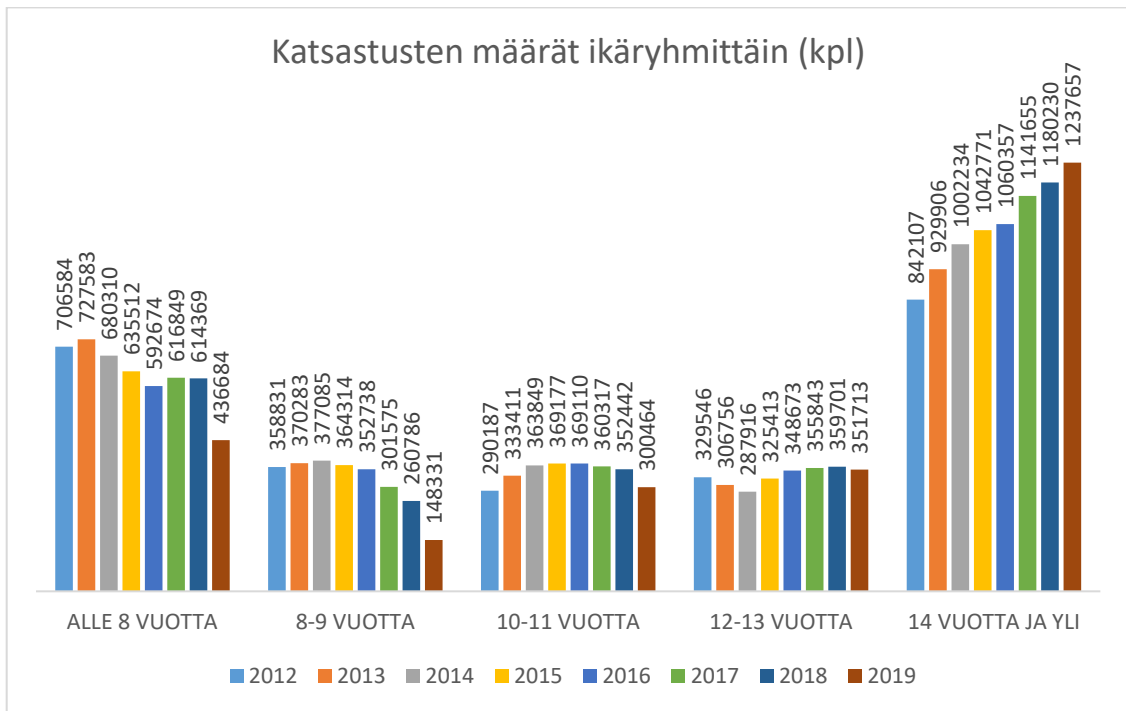
Kuva 5. Eri ikäisten ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vakavien vikojen (2-vika) suhteellisten osuuksien kehitys 2014-2019 välisenä aikana.

Kuva 6. Eri ikäisten ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vähäisten vikojen (1-vika) suhteellisten osuuksien kehitys 2014-2019 välisenä aikana. Yhdessä ajoneuvossa voidaan havaita useita saman vakavuuden vikoja.

Kuvista 4, 5 ja 6 voidaan havaita, että hylättyjen katsastusten sekä katsastuksissa havaittujen vakavien 2-vikojen sekä vähäisten 1-vikojen suhteelliset osuudet eivät ole muuttuneet merkittävästi 2014-2019 vaikkakin ne ovat laskeneet tarkastelujakson aikana.

Suomessa katsastettiin vuonna 2019 noin 2,47 miljoonaa ajoneuvoa. Suurin osa katsastetuista ajoneuvoista on iältään 14 vuotta tai sitä vanhempia (vuonna 2019 yht. 1 237 657 katsastusta, noin 50% kaikista katsastuksista). Toiseksi eniten katsastuksia suoritettiin alle kahdeksan vuotta vanhoille ajoneuvoille (436 684 katsastusta). Muihin ikäryhmiin (8 - 9 vuotta, 10 - 11 vuotta, 12 - 13 vuotta) kuuluvien ajoneuvojen katsastusten määrä oli 150 000 - 350 000/vuosi. Eri ikäryhmiin kuuluvien ajoneuvojen katsastusmäärien kehitys 2014-2019 välisenä aikana voidaan esittää kuvan 7 mukaisella tavalla.

Kuva 7. Eri ikäryhmiin kuuluvien ajoneuvojen katsastusmäärien kehitys 2014-2019.

Kuvasta 7 on havaittavissa, että suurimman ikäryhmän eli vanhimpien ajoneuvojen (14 vuotta ja sitä vanhemmat) katsastusten vuosittainen lukumäärä on jatkanut kasvuaan vuosina 2014-2019. Toisin sanoen katsastettujen ajoneuvojen keski-ikä on jatkanut nousuaan. Uudempien ajoneuvojen ryhmän (alle 8 sekä 8-9 vuotta vanhat) katsastusten määrä on sen sijaan laskenut jyrkästi. Tämä johtuu katsastuslain muutoksesta, jolla harvennettiin alle 10 vuotta vanhojen ajoneuvojen katsastusaikaväliä.

Vanhimpaan ikäryhmään kuuluvien ajoneuvojen katsastusten määrän kasvaminen selittää myös sitä, miksi kaikista katsastuksissa (noin 2,15 miljoonaa katsastusta/v) laskettu vakavien vikojen (2-vika) osuus on vuosina 2014-2019 noussut 48,3%:sta 53,7%:iin, vähäisten vikojen osuus 65,3%:sta 69,7%:iin ja hylättyjen katsastusten osuus 26,2%:sta 27,8%:iin. Autokannan vanhetessa myös katsastuksissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastuspäätösten kokonaismäärä nousee.

5.2 Katsastustoimipaikkojen toiminnan laadun arviointi

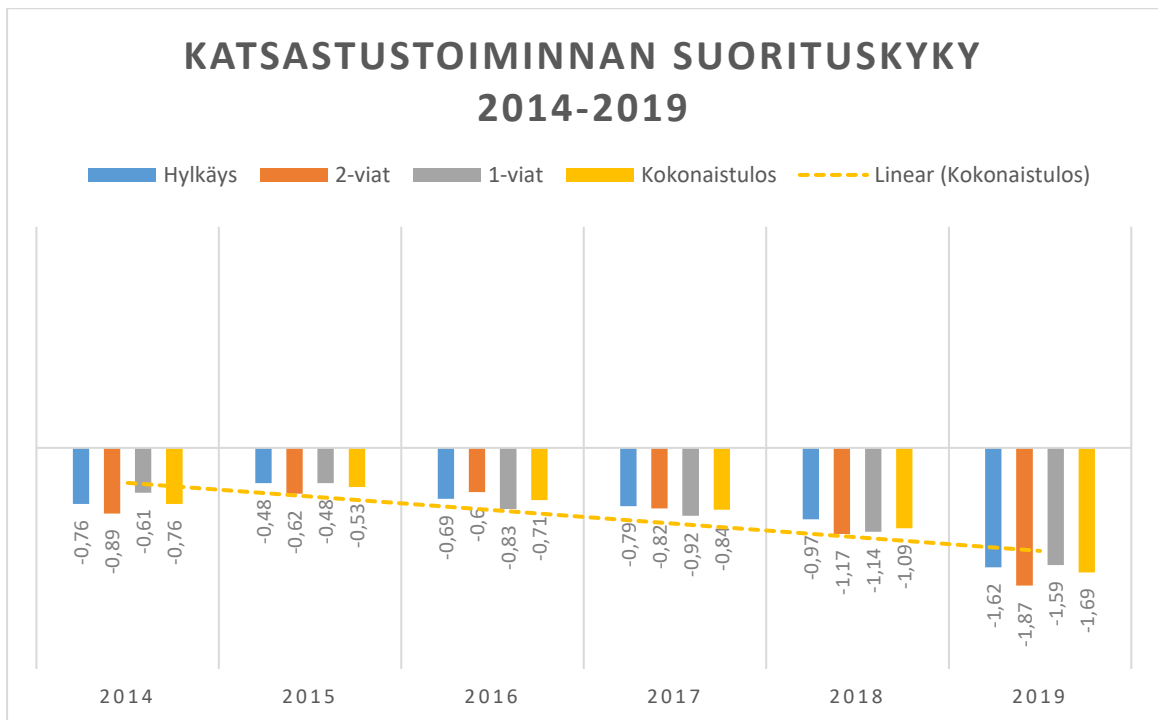
Katsastustoiminnan laadun arviointi perustuu Traficom in ylläpitämään rekisteriin tallennettujen katsastustietojen analysointiin ja tilastollisiin prosessin ohjausmenetelmien (SPC) hyödyntämiseen.

Tilastollisia prosessin ohjausmenetelmiä (SPC) soveltaen on Traficom in rekisteriin 2014-2018 tallennettujen katsastustietojen (noin 13 miljoonaa katsastusta) perusteella laskettu odotusarvot eri-ikäisten ajoneuvojen katsastuksissa havaittujen vikojen määrille ja hylkäysprosentteille. Katsastustoiminnan sekä katsastustoimipaikkojen toiminnan suorituskyvystä on tuotettu informaatiota hyödyntäen odotusarvoja ja katsastustoimipaikoille katsastukseen esitettyjen ajoneuvojen tosiasiallista ikäjakaumaa, katsastustoimipaikalla havaittujen vikojen määriä sekä hylättyjen ajoneuvojen suhteellisia osuuksia.

Tunnuslukuja tarkasteltaessa on hyvä ottaa huomioon, että katsastuksen lopputuloksen tulee aina määräytyä ajoneuvon kunnon ja vaatimustenmukaisuuden perusteella. Tällöin esim. poikkeuksellisen paljon ennalta tarkastettuja ja korjattuja ajoneuvoja katsastavilla toimipaikoilla voi tunnusluku perustellusta syystä jäädä alhaiselle tasolle. Myös poikkeavan alhainen katsastusmäärä tai ajoneuvorakenne (esim. katsastusten painottuminen raskaaseen kalustoon) voi tuottaa katsastustoimipaikkatasolla poikkeavia tunnuslukuja.

Informaation hyödyntäminen edellyttää aina myös tulkintaa ja pohdintaa ja toimenpiteitä. Parhaimmillaan tehtyjen toimenpiteiden seurauksena voidaan kuitenkin havainnoida selkeitä syy-seuraussuhteita menetelmän avulla tuotettujen tulosten ja tehtyjen toimenpiteiden välillä. Menetelmän avulla tuotettujen tunnuslukujen avulla voidaan seurata katsastustoiminnan laadun kehitystä, saada tukea katsastustoimintaan liittyvälle päätöksenteolle, tunnistaa katsastuksen laatuun liittyviä ongelmia, suunnitella ja päättää mitä pitäisi parantaa sekä seurata tehtyjen toimenpiteiden ja päätösten vaikutuksia.

Katsastustoiminnan suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen kehitys 2014-2019 voidaan esittää asteikolla (-10) - 10 kuvan 8 mukaisella tavalla.

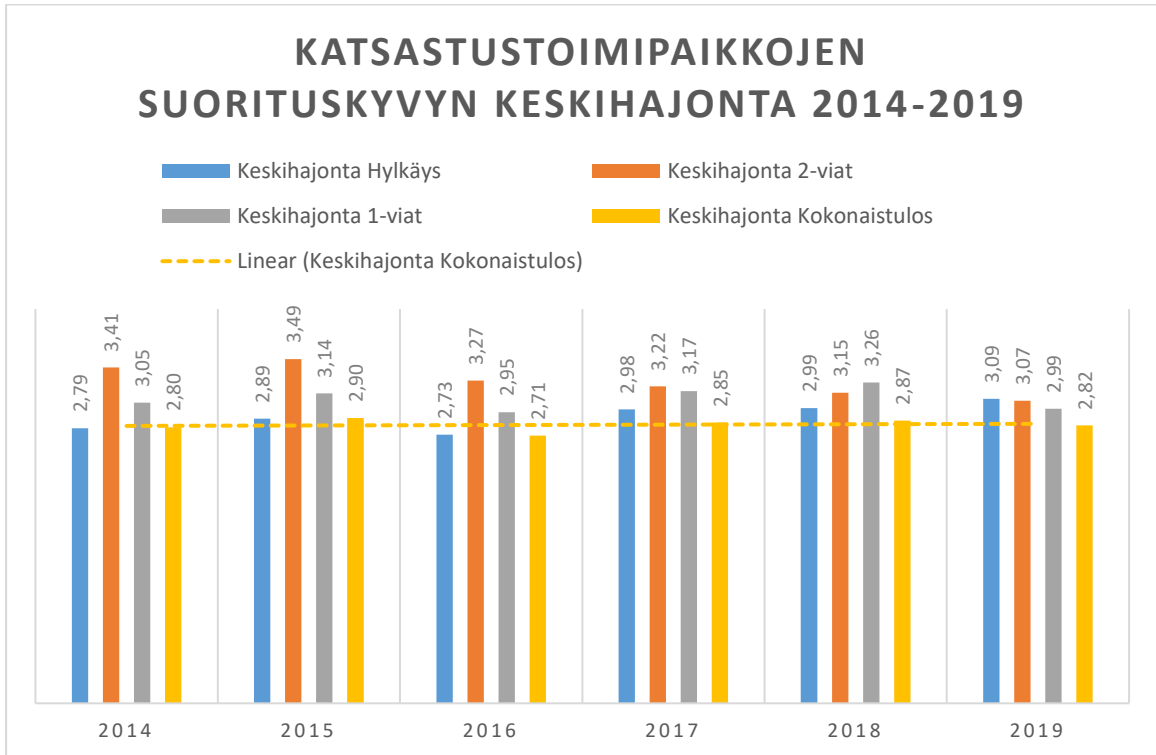

Kuva 8. Katsastustoiminnan suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen kehitys 2014-2019.

Tarkasteltaessa katsastustoiminnan suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen kehitystä, on kuvasta 8 havaittavissa, ettei katsastustoiminnan suorituskykyä kuvaavissa tunnusluvuissa ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Tunnusluvut ovat kuitenkin heikentyneet tarkastelujakson aikana. Prosentuaalisesti katsastustoiminnan suorituskyky on laskenut 2014-2019 välisenä aikana -4,65%. Suorituskykyä kuvaavan tunnusluvun lasku on seurausta siitä, että katsastuksissa havaittujen vikojen ja hylättyjen katsastusten osuudet ovat vähentyneet kaikissa ajoneuvojen ikäluokissa.

Katsastustoiminnan tasalaatuisuuden kehitystä voidaan arvioida katsastustoimipaikkojen toiminnan suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen jakauman eli tulosten keskihajonnan perusteella. Toisin sanoen, mitä pienempi katsastustoimipaikkojen välinen keskihajonta on, sitä tasaisemmasta laadusta on kyse.

Katsastustoimipaikkojen toiminnan suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen keskihajonnan kehitys 2014-2019 välisenä aikana voidaan esittää kuvan 9 mukaisella tavalla.

Kuva 9. Katsastustoimipaikkojen suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen keskihajonnan kehitys 2014-2019 välisenä aikana.

Tarkasteltaessa katsastustoiminnan tasalaatuisuutta, on kuvasta 9 havaittavissa, että katsastustoimipaikkojen välisen suorituskyvyn hajonta on kaventunut vuosien 2014-2019 välisenä aikana. Toisin sanoen katsastustoiminnan suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen perusteella katsastustoimipaikkojen väliset suorituskykyerot ovat kaventuneet.

5.3 Yhteenveto laadun kehityksestä

Katsastustoiminnan suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen ja katsastuksissa havaittujen vikojen sekä hylättyjen katsastusten määrän perusteella katsastustoiminnan suorituskyky näyttää laskeneen tarkastelujakson 2014-2019 aikana. Toisin sanoen katsastukseen esitetyissä ajoneuvoissa on havaittu aiempaa vähemmän vikoja ja puutteita ja ajoneuvoja on myös hylätty katsastuksessa aiempaa vähemmän. Sen sijaan katsastustoiminnan suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen perusteella katsastustoimipaikkojen suorituskykyerot ovat kaventuneet. Katsastustoiminta on kehittynyt tarkastelujakson aikana tasalaatuisemmaksi.

6 Valvonta

6.1 Yleistä

Katsastustoiminnan laadunvalvonta koostuu katsastusluvan haltijoiden omasta laadunvalvonnasta ja Traficom in suorittamasta viranomaisvalvonnasta. Laadunvalvonnasta vastaavat ensisijaisesti katsastusluvan haltijat itse: omavalvonnan on kyettävä varmistamaan toiminnan riittävän korkea laatu. Traficom tukee luvanhaltijoita julkaisemalla laadunvalvontamittareita ja katsastustilastoja, valvonnan tuloksia, yleisimpiä valvontahavaintoja, ohjeita, tiedotteita ja tukimateriaalia.

Katsastusluvan myöntämisen edellytyksenä on ollut 1.7.2014 lähtien ISO 9001 – standardin mukainen sertifioitu laadunhallintajärjestelmä, jossa on otettava huomioon katsastustoiminnalle säädetyt vaatimukset. Kaikilla luvanhaltijoilla on pitänyt olla sertifioitu laadunhallintajärjestelmä 1.7.2019 mennessä.

Traficom in tehtävänä on valvoa, että katsastusluvan haltijat noudattavat katsastustoimintaa koskevia säännöksiä ja määräyksiä. Viranomaisvalvonnan tarkoituksena on osaltaan varmistaa, että katsastustoimintaa suoritetaan säännösten mukaisesti ja tasalaatuisesti kaikilla katsastustoimipaikoilla. Valvonnan tehostamiseksi Traficom voi käyttää laissa säädettyjä hallinnollisia sanktioita.

Traficom in suorittama valvonta perustuu riskiperusteisuuteen. Tilastollisten laadunvalvontamenetelmien avulla tunnistetaan katsastustoimipaikkoja, joiden toiminnassa on todennäköisimmin ongelmia. Valvontaa ohjataan sinne, missä sillä arvioidaan saavutettavan suurin vaikuttavuus. Myös aikaisemman valvonnan tuloksilla, katsastustoimintaa koskevilla reklamaatioilla, asiakaspalautteilla sekä aikaisemmin annetuilla hallinnollisilla sanktioilla ohjataan valvontaa.

Vuonna 2019 Traficom teki valvontatarkastuksia katsastustoimipaikoille, tarkasti ajoneuvoja uudelleen välittömästi määräaikaikatsastuksen jälkeen, tarkasti ajoneuvoja asiakkaan tekemän reklamaation perusteella sekä teki rekisteröinti- ja muutostarkastusten asiakirjavalvontaa. Katsastustoimipaikkojen valvontatarkastusten ja rekisteröinti- ja muutostarkastusten asiakirjavalvonnan tekijänä Traficom käytti yksityistä palveluntuottajaa katsastuslain 40 §:n nojalla. Palveluntuottajia olivat MAK Tarkastus Oy ja Etelä-Suomen Maantieajoneuvojen Tarkastuspalvelu ESMAT Oy.

6.2 Katsastustoimipaikkojen valvontatarkastukset

Vuonna 2019 Traficom in sopimuskumppani MAK-tarkastus Oy teki 124 valvontatarkastusta katsastustoimipaikoille. Koska valvontaa kohdistetaan riskiperusteisesti, joillekin katsastustoimipaikoille tehtiin useampi kuin yksi valvontatarkastus vuoden aikana.

Valvontatarkastuksissa seurataan ja tehdään havaintoja katsastustoimipaikan käytännön katsastustyöstä tarkkailemalla määräaikaikatsastusten suorittamista. Arvioitavia asioita ovat katsastajien käyttämät tarkastusmenetelmät, katsastettavissa ajoneuvoissa olevien vikojen ja puutteellisuuksien havaitseminen ja arvostelu sekä katsastuspäätösten oikeellisuus. Lisäksi tarkastetaan katsastustoimipaikalla aikaisemmin suoritettujen määräaikaikatsastusten

asiakirjoja, kuten katsastustodistuksia, pakokaasumittaustodistuksia ja raskaiden ajoneuvojen jarrulaskelmia. Valvontatarkastuksessa tarkastetaan myös katsastukseen käytettäviä tiloja ja laitteita sekä arvioidaan katsastustoimipaikan oman laadunvalvonnan riittävyyttä ja toimivuutta.

Tarkastusraportissa, jonka valvontatarkastuksen suorittaja antaa katsastustoimipaikalle ja lähettää tiedoksi Traficomille, yksilöidään tarkastuksessa havaitut poikkeamat. Poikkeamat luokitellaan vähäisiin/muodollisiin, selkeisiin ja vakaviin poikkeamiin. Traficom päättää, aiheuttavatko poikkeamat ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetussa laissa säädettyjä toimenpiteitä. Katsastustoimipaikan on aina käsiteltävä tarkastusraportti omassa laadunvalvonnassaan ja toteutettava poikkeamien edellyttämät korjaavat toimenpiteet.

6.3 Ajoneuvojen uudelleen tarkastaminen välittömästi katsastuksen jälkeen

Ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain 41 §:n mukaan Traficom saa heti katsastuksen jälkeen suorittaa ajoneuvolle katsastusta vastaavan tarkastuksen tai osan siitä. Tarkastuksen suorittamiseksi Traficom in virkamies saa pysäyttää ajoneuvon ennen sen poistumista katsastustoimipaikalta. Tarkastus saadaan tehdä korvauksetta katsastustoimipaikan tiloissa ja laitteita käyttäen. Tarkastus on suoritettava siten, että siitä aiheutuu uudelleen tarkastettavan ajoneuvon kuljettajalle mahdollisimman vähän vaivaa.

Vuoden 2019 aikana Traficom tarkasti 86 ajoneuvoa välittömästi määräaikaiskatsastuksen ja 6 ajoneuvoa määräaikaiskatsastuksen jälkitarkastuksen jälkeen. Tarkastukset kohdistettiin riskiperusteisesti katsastustoimipaikoille, joiden katsastustoiminnan laadussa on ollut suorituskykymittarin ja valvontatarkastusten tulosten perusteella syytä epäillä olevan puutteita. Samalla katsastustoimipaikalla on voitu tarkastaa vuonna 2019 useampi kuin yksi ajoneuvo.

Katsastuspäätös todettiin virheelliseksi 12 määräaikaiskatsastuksen jälkeen suoritettussa tarkastuksessa (14% suoritetuista tarkastuksista), joissa katsastaja oli hyväksynyt ajoneuvon määräaikaiskatsastuksessa, vaikka se olisi pitänyt hylätä. Lisäksi katsastuksissa jäi yksi tai useampi vika havaitsematta taikka kirjaamatta katsastuspäätökseen 56 määräaikaiskatsastuksessa (61% suoritetuista tarkastuksista).

Yhteensä tarkastuksissa todettiin, että katsastajilta oli jäänyt havaitsematta tai merkitsemättä katsastuspäätökseen 43% ajoneuvoissa havaituista vioista (139 vikaa 325 viasta). Näistä vioista 51 oli vakavia (2-vika) ja 88 korjauskehotuksia (1-vika).

6.4 Katsastustoimintaa koskevat reklamaatiot ja palaute

Traficom saa katsastustoimintaa koskevaa palautetta kansalaisilta, katsastajilta ja muilta viranomaisilta. Vuonna 2019 Traficomille tuli noin 120 reklamaatiota sähköpostitse, kirjeitse tai puhelimitse. Palautteet arvioidaan Traficomissa ja ne voidaan ottaa huomioon valvonnan riskiperusteisessa kohdentamisessa.

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta edellytti, että Traficomissa otetaan käyttöön kansalaisille tarkoitettu kanava, jossa voi antaa palautetta katsastustoimipaikoista ja niiden palveluista. Palautekanava otettiin käyttöön

13.6.2019 ja sen käyttöön otosta tiedotettiin katsastus alaa sekä kuluttajia. Palautekanava löytyy Traficom in nettisivuilta ja sen kautta on saatu 17.12.2019 mennessä 80 katsastustoimintaa koskevaa palautetta.

Katsastustoimintaan liittyvät reklamaatiot arvioidaan tapauskohtaisesti ja ne voivat johtaa esim. katsastetun ajoneuvon tarkastukseen sekä tarkastuksessa tehtyjen havaintojen hyödyntämiseen katsastustoiminnan valvonnassa.

6.5 Erikoiskatsastusten valvonta

Erikoiskatsastuksia ovat ajoneuvoon tehdyn muutoksen hyväksymiseen ja rekisteritietojen muuttamiseen sekä ajoneuvon rekisteröintiin liittyvät muutokskatsastukset ja rekisteröintikatsastukset. Vuosittain tehdään noin 97 000 rekisteröintikatsastusta sekä 31 000 muutokskatsastusta.

Erikoiskatsastusten valvonnassa tarkastetaan rekisteriin tallennettujen ajoneuvon teknisten ja muiden tietojen sekä digitoitujen katsastusasiakirjojen perusteella, onko muutos- tai rekisteröintikatsastuksessa hyväksytty ajoneuvo vaatimusten mukainen, onko vaatimusten mukaisuus osoitettu oikealla tavalla ja onko ajoneuvoliikennerekisteriin tallennettujen tietojen sekä digitoitujen asiakirjojen osalta menetely säännösten ja ohjeiden mukaisella tavalla.

Erikoiskatsastusten valvonnassa tarkastettavaksi valitaan kaikkien muutos- ja rekisteröintikatsastuksia suorittaneiden katsastustoimipaikkojen suorittamia katsastuksia. Pääasiassa valvontaa kohdistetaan riskiperusteisesti sellaisten katsastusluvan haltijoiden tai sellaisten ajoneuvojen katsastuksiin, joissa valvontatulosten, valvontahavaintojen ja/tai katsastustoiminnasta saadun palautteen perusteella on todennäköisimmin ongelmia.

Traficom raportoi valvontahavainnot ja valvonnan tulokset katsastustoimipaikoille. Raportointi sisältää yksilöidyt kuvaukset valvontahavainnoista sekä katsastustoimipaikkakohtaisen yhteenvedon tarkastettujen katsastusten sekä valvontahavaintojen määrästä. Raportoinnin yhteydessä katsastusluvan haltijoille varataan ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain 43 §:n mukainen mahdollisuus suunnitella ja toteuttaa sellaisia korjaavia ja ehkäiseviä toimenpiteitä, jotka todennäköisimmin estävät raportissa kuvattujen valvontahavaintojen esiintymisen uudelleen.

Traficom kerää ja ylläpitää toimiala-, katsastustoimipaikka- ja katsastajakohtaista tietoa valvonnan tuloksista ja kerätyistä havainnoista. Traficom hyödyntää tietoa katsastustoiminnan laadun ja katsastustoimipaikkojen oman laadunvalvonnan arvioimisessa sekä katsastuksen ohjeistuksen ja valvonnan parantamisessa.

Valvonnan tuloksia voidaan hyödyntää myös katsastuslain 43 §:ssä, 44 §:ssä tai 45 §:ssä mainittujen toimenpiteiden perusteena silloin, kun katsastusluvan haltija ei ole valvontahavaintojen perusteella kyennyt varmistamaan toiminnan riittävän korkeaa laatua eikä katsastusluvan haltijan oma laadunhallinta ole kyennyt ehkäisemään katsastustoimintaan liittyvien ongelmien esiintymistä.

Erikoiskatsastusten valvonnan tuloksia ja yleisimpiä valvontahavaintoja julkaisemalla Traficom tukee katsastusluvan haltijoiden omaa laadunvalvontaa tunnistamaan ja ehkäisemään erikoiskatsastusten laatuun liittyviä ongelmia, varmistamaan

erikoiskatsastustoiminnan riittävän korkean laadun sekä arvioimaan omaa toimintaansa suhteessa yleiseen valvontahavaintojen määrään.

Traficom on tarkastanut erikoiskatsastusten valvonnassa vuonna 2019 noin 6 800 katsastusta. Tarkastettujen katsastusten lukumäärä on pysynyt melko samanlaisena verrattuna vuoteen 2018 (noin 6000 katsastustapahtumaa tarkastettu). Tarkastuksissa tehdyt valvontahavainnot on luokiteltu kolmeen eri vakavuusluokkaan.

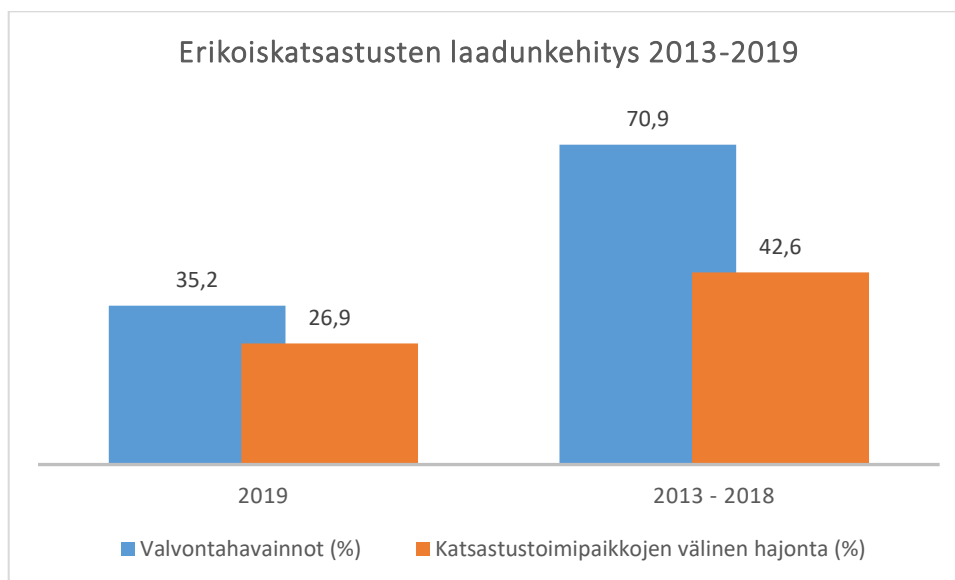
Vakavuusluokkia ovat;

Vakavuus 1 (luokka 1) on muodollinen virhe menettelyssä, asiakirjassa, arkistoinnissa tai ajoneuvon rekisteritiedoissa.

Vakavuus 2 (luokka 2) on selkeä virhe menettelyssä, asiakirjassa, arkistoinnissa tai ajoneuvon rekisteritiedoissa.

Vakavuus 3 (vakavuus 3) on vakava virhe menettelyssä, asiakirjassa, arkistoinnissa tai ajoneuvon rekisteritiedoissa.

Vuonna 2019 suoritettujen katsastusten valvonnassa tehtyjen havaintojen perusteella katsastustoimipaikat ovat pääsääntöisesti onnistuneet ehkäisemään aiemmin raportoitujen valvontahavaintojen esiintymistä uudelleen eli parantamaan näiltä osin erikoiskatsastusten laatua. Erikoiskatsastusten laadunkehitys voidaan esittää kuvan 10 mukaisella tavalla. Lisäksi katsastustoimipaikkojen väliset erot valvontahavaintojen suhteellisissa osuuksissa ovat pienentyneet eli toiminta on vuonna 2019 jatkanut kehittymistä aiempaa tasalaatuisemmaksi.

Kuva 10. Erikoiskatsastusten valvonnassa tehtyjen havaintojen suhteellisten osuuksien (%) sekä katsastustoimipaikkojen välisiä eroja (keskihajonta) kuvaavien tunnuslukujen kehitys 2013-2019

6.6 Hallinnolliset sanktiot

Ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain (voimassa 1.11.2019 saakka) 43 §:n mukaan Traficom voi antaa katsastusluvan haltijalle huomautuksen tai varoituksen taikka peruuttaa katsastusluvan määrääjäksi tai kokonaan. Lain 44 §:n mukaan Traficom voi antaa myös katsastajalle huomautuksen tai varoituksen taikka kieltää häntä suorittamasta katsastuksia enintään kuuden kuukauden määrääjäksi. Huomautus tai varoitus on annettava, jos katsastusluvan peruuttaminen tai katsastusten suorittamisen kieltäminen olisi kohtuutonta.

Traficom on laatinut hallinnollisten sanktioiden käytöstä kaksi periaatedokumenttia vuonna 2017: Periaatteet toimilupalaissa säädettyjen sanktioiden käytöstä määräaikaikatsastusten valvonnassa (7.2.2017) sekä Periaatteet toimilupalaissa säädettyjen sanktioiden käytöstä erikoiskatsastusten valvonnassa (11.4.2017). Dokumentteissa on esitetty pääperiaatteet siitä, miten sanktioita käytetään kun katsastustoiminnassa todetaan laatupoikkeamia, laiminlyöntejä tai väärinkäytöksiä. Poikkeamien määrä, vakavuus ja toistuvuus otetaan huomioon. Katsastusluvan haltijoille ja katsastajille annetaan mahdollisuus parantaa toimintansa laatua. Jos parannusta ei tule, Traficom käyttää ankarampia sanktioita. Vakavimmissa poikkeamissa, kuten tahallisissa väärinkäytöksissä, ankarampia sanktioita voidaan käyttää heti. Dokumenttien tarkoituksena on varmistaa, että sanktiointi olisi johdonmukaista, ennakoitavaa ja tasapuolista sekä täyttäisi ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain lisäksi perustuslain ja hallintolain vaatimukset.

Vuonna 2019 Traficom antoi katsastustoimipaikoille suoritettujen valvontatarkastusten ja katsastettujen ajoneuvojen uudelleen tarkastusten perusteella yhdeksän huomautusta ja kaksi katsastusluvan määräaikaista peruuttamista. Vuonna 2019 kohdistettiin kahteen katsastajaan katsastusten suorittamiskielto. Erikoiskatsastusten valvonnan perusteella annettiin vuonna 2019 kahdeksan huomautusta ja neljä varoitusta.

7 Työvoiman saatavuus ja katsastajakoulutuksen tilanne

7.1 Työvoiman saatavuus

Uudistettaessa katsastuslainsäädäntöä vuonna 2014 saatettiin katsastajien peruskoulutusvaatimuksia ajan tasalle. Muutoksella tehtiin mahdolliseksi hakeutua katsastustehtäviin teknikko- ja insinööriutukinnon lisäksi myös ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kautta. Uudistuksella pyrittiin ehkäisemään työvoimapulaa. Muutos lisäsi vuosittaista koulutettavien katsastajien määrää ja paransi työvoiman saatavuutta.

Ajoneuvojen liikennekelpoisuuden valvonnasta annetun asetuksen muutoksella vuonna 2018 harvennettiin ajoneuvojen määräaikaikatsastustiheyttä ja mahdollistettiin ajoneuvojen katsastaminen määräajoin asiakkaan haluamana ajankohtana.

Katsastusvelvollisuuden harventaminen on vähentänyt katsastusten määriä ja katsastajien tarvetta. Samalla katsastuksen ajoittaminen valinnaiseen ajankohtaan on muuttanut katsastusten määrää eri vuodenaikoina aiempaa epätasaisemmaksi.

Uudistus on aiheuttanut katsastusosalalle vaikeuksia reagoida työvoimatarpeen vaihteluun. Muuttuneessa tilanteessa katsastustoimipaikkoja on suljettu, katsastajia

irtisanottu tai lomautettu ja tarve kouluttaa uusia katsastajia on ollut aiempiin vuosiin verrattuna vähäisempää.

Vuoden 2014 katsastuslainsäädännön muutoksilla kevyiden ja raskaiden ajoneuvojen katsastukset erotettiin toisistaan. Muutos on lisännyt vain kevyiden ajoneuvojen katsastuksia suorittavien katsastustoimipaikkojen määrää, mikä on vähentänyt raskaiden ajoneuvojen katsastajien tarvetta. Kun vuoden 2019 lopulla lisäksi poistettiin vaatimus katsastustoimipaikan vastuuhenkilöstä, muutos poisti aiemmin katsastusalaa vaivanneen vastuuhenkilöiden saatavuutta koskeneen ongelman.

7.2 Katsastajakoulutus

Katsastajilta on vuodesta 1999 alkaen edellytetty peruskoulutuksen lisäksi katsastusoikeuksien saamiseen tähtäävää jatkokoulutusta. Koulutusta tarjosi pitkään vain kaksi tai kolme koulutusoikeuden saanutta organisaatiota. Viime kymmenen vuoden aikana kouluttajien määrä on lisääntynyt ja koulutustarjonta on vakiintunut aiempaa laajemmaksi.

Nykyistä määrääkäs-, erikois- ja täydennyskoulutustarjontaa voidaan pitää katsastustoimipaikkojen kannalta katsottuna varsin hyvänä.

8 Muutokset lainsäädännössä

8.1 Ajoneuvolain nojalla annettavat määräykset

Ajoneuvolain nojalla annetaan vuoden 2020 aikana sekä autojen ja niiden perävaunujen rakennemuutoksia koskeva määräys että L-luokan ajoneuvon rakenteen muuttamista koskeva määräys. Molempien edellä mainittujen määräysten on tarkoitus tulla voimaan samaan aikaan uuden ajoneuvolain kanssa. Muutokset määräykseen vaikuttavat näiden ajoneuvoluokkien muutuskatsastuksia tekevien katsastajien toimintaan.

8.2 Ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain tuomat muutokset 1.11.2019

Laki ajoneuvojen katsastustoiminnasta 957/2013 uudistui 1.11.2019. Toimiluvista tuli yrityskohtaisia sen sijaan että jokaisella toimipaikalla olisi oma toimilupa. Lain nojalla annettiin Traficommin määräys (TRAFICOM/94445/03.04.03.00/2019) katsastustoimipaikan tiloista ja laitteista, jonka tarkoituksena oli yhtenäistää ja selkeyttää katsastustoimipaikkojen tiloille ja laitteille asetetut vaatimukset. Lisäksi määräyksellä pyrittiin madaltamaan katsastustoiminnan aloittamista pienemmillä alkupääomakustannuksilla. Määräys mahdollistaa katsastustoimipaikan tilojen ja laitteiden hankkimisen katsastettavia ajoneuvoja koskevien vaatimusten mukaisesti.

Samalla kun katsastustoimiluvat muutettiin yrityskohtaisiksi, täsmennettiin myös katsastustoiminnan valvonnassa käytettäviä sanktioita koskevia säännöksiä. Vanhassa toimipaikkakohtaisessa lupamallissa sanktiot kohdistuivat aina yksittäiseen katsastustoimipaikkaan, eikä sen toimintaa ohjaavaan katsastusyrittäykseen. Yhteen katsastustoimipaikkaan kohdistuvat sanktiot eivät luoneet usealla toimipaikalla toimivalle yritykselle riittävää kannustinta huolehtia koko toiminnan laadusta. Uudet 1.11.2019 voimaan tulleet sanktiosäännökset mahdollistavat sanktioiden kohdistamisen katsastustoiminnan eri tasoihin.

Sanktioinnin ensimmäisenä vaiheena on pääsääntöisesti katsastusluvan haltijalle annettava varoitus, jos sen jonkin katsastustoimipaikan toiminnassa on todettu vakavia puutteita. Traficom in on annettava katsastusluvan haltijalle varoitus, jos tämä ei enää täytä katsastusluvan myöntämisen edellytyksiä. Traficom voi antaa katsastusluvan haltijalle varoituksen, jos on perusteltua syytä epäillä, ettei tämä pysty varmistamaan katsastustoiminnan riittävän korkeaa laatua tai on jättänyt noudattamatta katsastustoimintaa koskevia muita säännöksiä tai määräyksiä taikka katsastusluvan ehtoja. Jos varoituksen antamisen peruste on sellainen, että se voidaan korjata, Traficom in on ennen varoituksen antamista annettava luvan haltijalle mahdollisuus kohtuullisessa määräajassa korjata puute tai laiminlyönti. Varoituksen myötä katsastusluvan haltijan on ryhdyttävä korjaaviin toimenpiteisiin katsastustoiminnassa todettujen puutteiden poistamiseksi.

Uusissa säännöksissä on myös laajennettu Traficom in mahdollisuutta asettaa annetun käskyn tai kiellon tehosteeksi uhkasakko. Mahdollisuus asettaa uhkasakko koskee nyt kaikkia toimilupalain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten nojalla annettuja käskyjä tai kieltoja. Traficom voi esimerkiksi asettaa tehosteeksi uhkasakon, jos se on kieltänyt katsastajaa tai katsastustoimipaikkaa suorittamasta katsastuksia tai käyttämästä jotain toimitilaa tai laitetta. Uhkasakko voidaan asettaa myös esimerkiksi siinä tilanteessa, että katsastusluvan haltija on laiminlyönyt lain 14 a §:n mukaisen velvollisuuden ilmoittaa katsastustoiminnan aloittamisesta tai saman pykälän mukaisen velvollisuuden ilmoittaa katsastustoimintaa koskevissa tiedoissa tapahtuvista muutoksista.

9 Yhteenveto

Viime vuoden merkittävin muutos katsastusalalla oli ajoneuvojen katsastustoiminnasta annetun lain tuomat muutokset 1.11.2019. Lain nojalla annettu Traficom in määräys tiloista ja laitteista madalsi kynnystä aloittaa katsastustoimintaa ja teki katsastustoiminnasta ketterämpää. Sanktioihin tehdyt muutokset mahdollistavat suoraviivaisemman toiminnan valvonnassa ja antavat uusia työkaluja, mm. uhkasakon.

Katsastuspalveluiden saatavuus on säilynyt hyvänä myös alueellisesti ja katsastusmäärien väheneminen on vaikuttanut maltillisesti katsastustoimipaikkojen lukumäärään. Myös raskaiden ajoneuvojen katsastuspalveluita on saatavissa alueellisesti kattavasti.

Katsastusten keskihinnoissa on edelliseen vuoteen verrattuna havaittavissa maltillista nousua lukunnottamatta ajanvarauksella (ns. nettivarauksella) tehtyjen katsastusten hintoja, joiden keskihinta on hieman laskenut. Verrattuna vuotta aikaisempaan, on määräaikaikatsastuksen keskihinta noussut 0,43€ eli noin yhden prosentin. Ajanvarauksella tehtävän määräaikaikatsastuksen keskihinta on laskenut 0,21€ eli noin 0,7%.

Katsastusalan suurten toimijoiden markkinaosuus on edelleen pienentynyt. Ala näyttää kehittyvän kohti pienempiä yrityksiä.

Katsastustoiminnan laadussa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuoden 2019 aikana. Katsastustoiminnan suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen ja havaittujen vikojen sekä hylättyjen katsastusten määrän kehityksen perusteella suorituskyky

näyttää kuitenkin laskeneen vuosien 2014 ja 2019 välisenä aikana. Toisin sanoen katsastukseen esitetyissä ajoneuvoissa on havaittu aiempaa vähemmän vikoja ja puutteita ja ajoneuvoja on myös hylätty katsastuksessa aiempaa vähemmän. Sen sijaan katsastustoiminnan suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen perusteella katsastustoimipaikkojen väliset erot ovat kaventuneet. Toisin sanoen katsastustoiminta on kehittynyt tarkastelujakson aikana tasalaatuisemmaksi. Vuoden 2018 aikana voimaan tulleet säädösmuutokset eivät ainakaan vuoden 2019 aikana aiheuttaneet merkittäviä muutoksia katsastusten laadussa.

Traficom on jatkanut vuonna 2019 katsastustoiminnan valvonnan kehittämistä löytääkseen aiempaa vaikuttavampia ja tehokkaampia keinoja varmistamaan, että Suomessa harjoitettavan katsastustoiminnan avulla vähennetään mahdollisimman tehokkaasti liikennekäytössä olevissa ajoneuvoissa olevia vikoja sekä vaatimustenvastaisuuksia, ja että ajoneuvot pidetään turvallisessa ja ympäristön kannalta vaatimustenmukaisessa kunnossa koko niiden liikenteessä käytön ajan.

Traficom on luopunut vuoden 2019 lopussa katsastustoimipaikoille suuntautuneista, ulkopuolisen palveluntarjoajan suorittamista valvontatarkastuksista ja siirtänyt valvonnan painopistettä välittömästi katsastuksen jälkeen suoritettaviin ajoneuvojen uudelleen tarkastuksiin. Uudistuksen myötä katsastusluvan haltijan oma vastuu katsastustoimintaan liittyvien prosessien suorituskyvyn ja vaatimustenmukaisuuden varmistamisesta korostuu. Katsastusluvan haltijan toimintaa arvioidaan katsastustoiminnan suorituskykyä kuvaavien tunnuslukujen lisäksi välittömästi katsastuksen jälkeen tarkastetuista ajoneuvoista tehtyjen havaintojen perusteella.

Työvoiman tarjonta on jossain määrin lisääntynyt, kun katsastustehtäviin on voinut vuodesta 2014 alkaen hakeutua teknikko- ja insinööritutkinnon lisäksi ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kautta. Toisaalta vuonna 2018 toteutettu määräaikaiskatsastustiheyden harventaminen on vähentänyt työvoiman kysyntää. Muutosten seurauksena katsastajien työllistyminen on ollut vaikeampaa ja uusia katsastajia on koulutettu aiempaa vähemmän.

Katsastustoimilupien laajuuden kaventaminen vuonna 2014 on mahdollistanut esimerkiksi vain kevyiden ajoneuvojen määräaikaiskatsastuksia suorittavien toimipaikkojen perustamisen. Muutos lisäsi merkittävästi toimipaikan vastuuhenkilöksi soveltuvien katsastajien määrää. Kun vuonna 2019 vaatimus katsastuskokemusta omaavasta vastuuhenkilöstä poistettiin, puute pätevistä vastuuhenkilöistä loppui ja uusien toimipaikkojen perustaminen helpottui entisestään.

Katsastajien perus- ja jatkokoulutustarjonnassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia.